

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ПОТРЕБИ ТА МОЖЛИВОСТІ КРАЇН

MIGRATION PROCESSES IN THE GLOBAL CHALLENGE: NEEDS AND POSSIBILITIES OF COUNTRIES

Чепеленко А.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств та менеджменту,
Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
«Українська інженерно-педагогічна академія»

Чепеленко Д.С.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет

У статті виявлено, що у більшості досліджених країн ставлення резидентів відповідає міграційній політиці своїх урядів. До того ж, країни, в яких старіння робочої сили та зниження коефіцієнта народжуваності відбувається одночасно, є найбільш привабливими для потенційних мігрантів. Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій та пропозицій, які можуть бути корисними під час формування національної міграційної політики.

Ключові слова: міжнародна міграція, імміграційна політика, міграційні процеси, країни-донори, країни-реципієнти, кваліфікований робочий капітал, продуктивність праці, рівень безробіття.

В статье выявлено, что в большей части исследованных стран отношение резидентов отвечает миграционной политике своих правительств. К тому же страны, в которых старение рабочей силы и снижение коэффициента рождаемости происходят одновременно, являются наиболее привлекательными для потенциальных мигрантов. Практическое значение полученных результатов заключается в разработке рекомендаций и предложений, которые могут быть полезными для формирования национальной миграционной политики.

Ключевые слова: международная миграция, иммиграционная политика, миграционные процессы, страны-доноры, страны-реципиенты, квалифицированный рабочий капитал, производительность труда, уровень безработицы.

The article revealed that in most of the countries surveyed residents responsible attitude migration policies of their governments. In addition, the country in which the aging workforce and the decline in birth rates occur at the same time, are the most attractive to potential migrants. The practical significance of the results is to develop recommendations and suggestions that may be useful for the formation of a national migration policy.

Keywords: international migration, immigration policy, migration processes, donor countries, recipient countries, qualified working capital, productivity, unemployment

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Міжнародна міграція стала одним зі знакових явищ ХХ–ХХІ ст. Понад 251 млн. осіб, або 3,4%, у 2015 р. мешкали за межами своїх країн, і така динаміка залишається стабільною більш ніж 15 років.

Близько 13% дорослого населення світу бажають покинути свою країну назавжди, а бажаними країнами для потенційних мігрантів є США, Великобританія, Канада і Франція. Найбільш міграційно мобільними є малі країни: Гайана (93%), Гаїті (75,1%), Тринідад і Тобаго (68,2%), Барбадос (66,2%), які мають самий

високий рівень еміграції кваліфікованого робочого капіталу.

Актуальність обраного напряму дослідження полягає ще й у тому, що фактичні масштаби імміграційних потоків є суперечливими і переоціненими, про що свідчить ставлення населення країн-реципієнтів до проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідження тенденцій та специфіки міжнародних переміщень населення у глобальному просторі висвітлювали більшість як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, але представлені матеріали стосуються

досліджень таких відомих світових організацій, як Міжнародна організація міграції [6], Федеральна статистична система США (Census Bureau) [8], Інститут міграційної політики (Migration Policy Institute) [7], Американський інститут громадської думки (Gallup) [5] та Фонду Бертельсманна (Bertelsmann Foundation) [3].

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою даної статті є дослідження міграційних процесів з економічної, політичної та соціальної точок зору та ставлення населення країн-реципієнтів до проблеми міграції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Результати останніх досліджень підтверджують те, що негативні і позитивні тенденції щодо міграції існують у всіх регіонах світу. Такий стан ілюструє труднощі, з якими стикаються уряди в надії впоратися з кризою мігрантів і біженців, намагаючись розробити консолідовану міграційну політику, яка змогла б привести у відповідність потреби і можливості країн, а також вимоги громадськості (табл. 1).

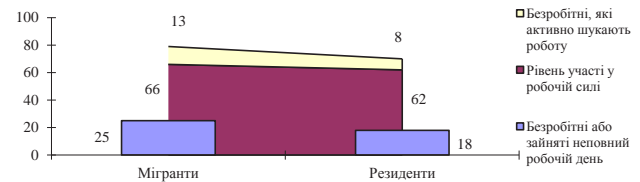
У Північній і Південній Америці, Австралії, Новій Зеландії, країнах Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, де тимчасові трудові мігранти становлять найбільший відсоток загальної чисельності населення в усьому світі, ставлення до імміграційних процесів позитивне всупереч тенденціям, які спостерігаються в Європі (рис. 1). У Північній Європі (Швеції, Данії, Фінляндії), за винятком Великобританії, населення у цілому позитивно ставиться до підвищення рівня імміграції, у Південній Європі (Греції, Мальті та Італії) підтримується політика зниження поточного рівня імміграції, яку пов'язують із погіршенням економічного становища і високим рівнем безробіття.

Таблиця 1
Структура відношення населення країн до процесів імміграції за регіонами світу, % [5; 7]

Регіон	Перспективи стану імміграції			
	Падіння	Зростання	Поточний рівень	Не вважають за проблему
Океанія	26	28	41	5
Північна Америка	39	23	34	4
Південна Америка та Карибські острови	39	18	30	13
Азія	29	24	18	30
Європа	52	8	30	10
Африка	40	26	21	12
Світ	34	21	22	22

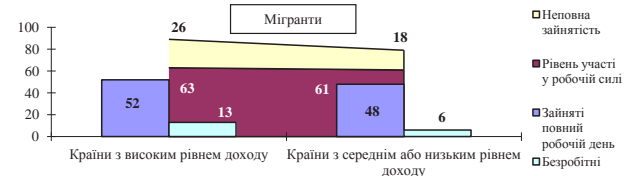
Більшість мігрантів у всьому світі є частиною робочої сили країн-реципієнтів, але вони

більшою мірою схильні мати неповну зайнятість або знаходяться в активному пошуку роботи (рис. 1).

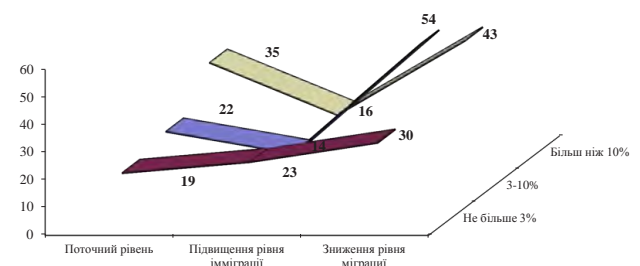
Рис. 1. Показники трудового статусу мігрантів та резидентів, % [4; 5]

Так само залежно від рівня розвитку країн, можливості мігрантів мати роботу збільшуються в країнах із високим рівнем доходу на душу населення, однак вони менш задоволені роботою, оскільки, як правило, мають роботу нижче рівня кваліфікації або освіти та готові працювати в небезпечних умовах (рис. 2).

Рис. 2. Показники трудового статусу мігрантів та резидентів залежно від рівня доходів, % [4; 5]

На особливу увагу заслуговує той факт, що країни, які мають рівень імміграції 3–10% від загальної чисельності населення, мають тенденцію негативно ставитися до імміграційних процесів, ніж країни з більш високим рівнем імміграції, при цьому позитивні тенденції спостерігаються в країнах, де рівень імміграції становить більше 10% до загальної чисельності населення (рис. 3).

Рис. 3. Ставлення до міграційних процесів у країнах із різним рівнем імміграції, % (щодо загального рівня населення станом на 2013 р.) [3; 5]

Згідно з дослідженнями, проведеними Американським інститутом громадської думки [5] в країнах, де має місце політика зниження імміграції, 61% дорослого населення вважає, що рівень імміграції необхідно скорочувати. У країнах, де політика спрямована на підвищення рівня міграції, проти скорочення імміграції виступають 24% дорослого населення (табл. 2).

Таблиця 2
Показники ставлення населення до імміграційної політики уряду, % [7]

Міграційна політика уряду	Ставлення населення до імміграційної політики в країні			
	Проти	Скорочення	Збереження поточного рівня	Збільшення
Збереження поточного рівня	20	22	23	20
Зростання	15	11	23	23
Падіння	42	61	35	24
Виступають проти міграції	24	7	19	34

У більшості досліджених країн ставлення резидентів переважно відповідає міграційній політиці своїх урядів. Наприклад, уряди США, Канади та Австралії проводять політику, спрямовану на збереження або навіть збільшення поточного рівня імміграції, яка повною мірою підтримується населенням країн. Однак у Саудівській Аравії та ОАЕ, де частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення є однією з найвищих у світі, політика уряду спрямована на зниження рівня імміграції за винятком висококваліфікованих кадрів, при цьому більшість населення, турбуючись про збільшення рівня безробіття, вважає, що рівень імміграції повинен залишатися на поточному рівні (табл. 3).

Такі висновки підтверджують і дослідження Міжнародної організації з міграції, які вказують на те, що зі 183 досліджуваних країн 76 країн проводили політику, спрямовану на підтримання наявного рівня імміграції, 26 – політику зниження, 19 – підвищення рівня, 15 – мали політику невтручання, а шість країн не надали будь-якої інформації стосовно міграційних уподобань [6]. Характерно, що співвідношення політики «збереження поточного рівня імміграції» або його «зростання» зберігається, або майже має тенденцію щодо підвищення для всіх основних регіонів світу за винятком ЄС, де громадська думка націлена на зниження рівня імміграції всупереч міграційній політиці урядів. При цьому слід зазначити, що наведені дані дослідження стосуються 2013 р. (рис. 4), до того як ЄС буде

змушений пережити найбільшу кризу міграції з часів Другої світової війни.

Таблиця 3
Структура відношення населення країн до процесів імміграції за регіонами світу, % [5; 7]

Країна	Перспективи стану імміграції			
	Падіння	Зростання	Поточний рівень	Невтручання
США	40	23	33	4
Канада	30	22	45	4
Австралія	25	30	40	6
Велика Британія	69	5	24	2
Іспанія	56	5	35	5
Франція	44	6	40	10
Німеччина	34	14	49	2
Росія	70	5	12	12
Саудівська Аравія	24	32	36	9
ОАЕ	13	21	49	17

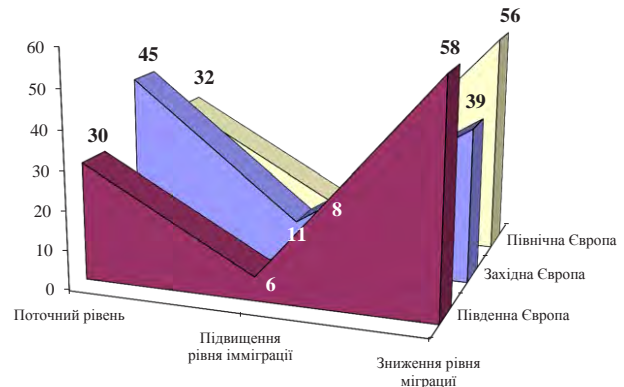

Рис. 4. Ставлення до міграційних процесів в Європі [5; 6]

Згідно з отриманими висновками, на особливу увагу заслуговує Німеччина, скорочення чисельності населення якої визначає необхідність залучення в середньому 533 тис. іммігрантів на рік в довгостроковій перспективі. До того ж дослідження, проведене Фондом Бертельсманна [3], встановило, що Німеччина не може розраховувати на подальшу високу імміграцію з країн ЄС, тому необхідно вжити заходів, які зроблять Німеччину привабливою для громадян, які не входять до ЄС. Дослідження також показало, що за відсутності імміграції кількість населення працездатного віку скоротиться з приблизно з 45 млн. осіб у 2015 р. до менш ніж 29 млн. осіб до 2050 р.

Розвиток країн із швидко старіючим населенням доцільно аналізувати за індексами потен-

ційної міграції (Potential Net Migration Index, Potential Net Brain Gain Index, Potential Net Youth Migration Index), які дають змогу більш детально і фахово підійти до імміграційної політики за категоріями мігрантів.

За дослідженням Геллапа найближчим часом індекс чистої міграції буде, як і раніше, зростати в Північній і Південній Америці, Європі, на Близькому Сході і в Північній Африці. Водночас населення в країнах Африки на південь від Сахари і в Азії буде, як і раніше, скорочуватися.

Тоді як працездатне населення США має стійку динаміку старіння, населення інших розвинених країн, у тому числі Великобританії, Франції, Італії, Німеччини, Іспанії, Японії та Канади, демонструє підвищення коефіцієнтів смертності над коефіцієнтами народжуваності.

До того ж міграційна політика США стимулює збільшення молодих і менш освічених мігрантів, тоді як Канада віддає перевагу більш досвідченим іммігрантам.

Японія, Польща й Україна є країнами інтенсивно старіючого населення з низьким коефіцієнтом народжуваності і мають негативний індекс чистої міграції.

Країни, в яких старіння робочої сили та зниження коефіцієнта народжуваності відбувається одночасно, є найбільш привабливими для потенційних мігрантів. Наприклад, Японія, яка старіє швидше, ніж будь-яка інша країна у світі.

Від'ємне значення індексу чистої міграції (-10%) означає фактичне скорочення населення за умов переміщення потенційних мігрантів в інші країни. Японія, яка потенційно передбачає підвищення рівня молодих людей на 3% щодо загальної кількості населення, може втратити населення з більш високим рівнем освіти (-20%).

Таким чином, незважаючи на те що Японія є четвертою за величиною економікою світу, привабливою для мігрантів вона не стає, зберігаючи відносну однорідність населення та жорстку імміграційну політику, розглядаючи імміграцію як саму останню можливість стабілізації соціально-демографічних показників населення.

На основі наявних даних можливо зробити висновок про те, що без збільшення міграційних потоків у країни, де індекс не перевищує 100% і не спостерігається підвищення коефіцієнта народжуваності в короткостроковій перспективі, актуальним може стати питання підвищення пенсійного віку.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, сьогодні міграційні процеси слід розглядати не як проблему, яку необхідно вирішувати, а як невід'ємну частину глобальних процесів трансформації. Таке розуміння здатне забезпечити таку міграційну політику країн, яка повною мірою допоможе реалізувати потенційні вигоди від міграційних процесів.

Таблиця 4

Показники індексу потенційної міграції в 2007–2012 рр., % [8]

Країна	Potential Net Migration Index		Potential Net Brain Gain Index		Potential Net Youth Migration Index	
	2007-2010	2010-2012	2007-2010	2010-2012	2007-2010	2010-2012
Канада	160	120	144	105	301	281
США	60	53	12	21	152	249
Велика Британія	62	45	13	7	235	111
Іспанія	74	43	107	188	140	101
Франція	60	38	22	7	168	128
Німеччина	28	23	65	24	47	69
Італія	23	8	9	13	74	52
Японія	1	-10	-13	-20	23	3
Південна Корея	-8	-12	-29	-26	-4	-4
Польща	-15	-14	-13	-12	-28	-24
Україна	-20	-20	-24	-27	-31	-35

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чепеленко А.М., Чепеленко Д.С. Міжнародна міграція в умовах глобалізації: закономірності і тренди / А.М. Чепеленко, Д.С. Чепеленко // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»: зб. наук. пр. / Редкол.: Т.В. Черничко (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Карпатська вежа, 2015. – Вип. 2(4). – Ч. 2. – С. 214–221.
2. Чепеленко Д.С. Стан ринків праці країн-лідерів міжнародного міграційного руху / Д.С. Чепеленко // Scientific Journal «ScienceRise». – № 5/3(10). – Publishing PC «Technology Center», 2015 – Р. 67–72.
3. Bertelsmann Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bfn.org/>.
4. International Migration Report 2015 / Департамент економічних та соціальних питань ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf.

5. Gallup World Poll [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gallup.com/home.aspx>.
6. How the World Views Migration / International Organization for Migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publications.iom.int/books/how-world-views-migration>.
7. Migration Policy Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/international-migrants-country-destination-1960-2015>.
8. U.S. Census Bureau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://census.gov/>.